

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պարլամենտական նիստերի վերաբացումը Անգլիայում և Ֆրանսիայում.—
Մակեդոնական հարցը.—Լըրուա Բօլիէի յօդուածը.—Ելիէիայի կաթողիկո-
սական ընտրութիւնը.—Հայոց եկեղեցի Պարիզում:

Ամառային արձակուրդներէջ յետոյ բացուեցին պարլամեն-
տական նիստերը. և բոսպական զանազան երկրներում:

Համայնքների առաջին նիստը Անգլիայում բաւական աղ-
մրկալի անցաւ. իրլանդական պատգամաւորները չվճռներով
հանդիպեցին առաջին մինիստր Բալֆուրին և իրլանդական գոր-
ծերի մինիստր Ուինդզէմին: Իրլանդական պատգամաւոր Օ' Բը-
րայէնը պահանջեց, որ կառավարութիւնը նշանակի օր' իրլան-
դիայի գործերի դրութիւնը պարզելու համար: Բալֆուրը մեր-
ժեց այդ անել, յայտնելով որ համայնքների ժողովը ունի ան-
յետաձգելի շատ խնդիրներ: Գլորոցական օրինագիծը, Լօնդօնին
շուր մատակարարելու հարցը, շաքարի դաշնագիրը, Տրանսվա-
լին անելիք ֆինանսական զիջումները, և, վերջապէս, Ուզա-
դեան երկաթուղին կառուցանելու հարցը: Բալֆուրի այդ տար-
օրինակ խօսքերը բոլոր յարուցին ոչ միայն իրլանդացիների
կողմից, այլ և ազատական կուսակցութեան, որ գտաւ իրլան-
դացիների պահանջները արդարաւի և զարմանք յայտնեց, որ
կառավարութիւնը աւելի կարևոր է համարում մի որ և է եր-
կաթուղային գծի կառուցման խնդիր իրլանդական հարցից:
Իրլանդական պատգամաւոր Օ' Դօննէլը, որ նոր էր ազատուել
վեցամեայ բանտարկութիւնից, խօսք պահանջեց և, չը ստանա-
լով պահանջածը, մօտեցաւ Բալֆուրին և ասաց. «Ես ձեզ
արհամարհում եմ»: Համայնքների ժողովում ահագին աղմուկ
բարձրացաւ: Նախագահը առաջարկեց ժամանակաւորապէս հե-
ռացնել նիստերից Օ' Դօննէլին: 341 ձայնով ընդգէմ 51-ի այդ
առաջարկութիւնը ընդունուեց: Ապա ձայների մեծամասնու-
թեամբ համայնքների ժողովը ընդունեց Բալֆուրի առաջարկը
և սկսեց զբաղուել գլորոցական սիլլի քննութեամբ:

Սակայն իրանդացիներին դժուար էր վհատեցնել: Միւս նիստերից մէկում Օ' Բրայէնը կրկին դիմեց Բալֆուրին հարցով, համաձայն է արդեօք նա նշանակել որոշ օր իրերի դրութիւնը իրլանդիայում պարզելու նպատակով: Ազատական կուսակցութեան պարագլուխ Կէմպբէլլ-Բաննէրմանը յայտնեց, որ նա միանում է իրլանդացիների պահանջին: Այնուամենայնիւ Բալֆուրը չը համաձայնուեց նշանակել պահանջուած օրը: Եւ միայն մի քանի նիստերից յետոյ սպիկերը թոյլ տուեց Օ' Բրայէնին խօսել գործերի դրութեան մասին իրլանդիայում: սակայն անհետեւանք մնաց նրա պերճախօսութիւնը: համայնքների ժողովը մեծամասնութեամբ (215 ընդդէմ 121) մերժեց նրա բոլոր առաջարկները:

Դպրոցական բիլլի էական կողմը այն է, որ մի կողմից վերացուած է հարկ վճարողների իրաւունքը՝ անմիջական հասարակական կօնորօլ ունենալ սկզբնական դպրոցների վրայ, ինչպէս այդ անուամբ է այժմ տեղական ընտրուած հոգաբարձութիւնների միջոցով, և, երկրորդ՝ ամեն կերպ նպաստուած է այն դպրոցների անման, որոնք հոգեւորականութեան հսկողութեան տակ են գտնուում: Այդ է պատճառը, որ ժողովուրդը այդ բիլլը անուանում է «տէրաւերական»: Իրլանդացիները, իբրեւ կաթօլիկներ, գուցէ պաշտպանէին պահպանողական կուսակցութեան այդ կղերական տեսակէտը, եթէ այնքան գրգռուած չը լինէին վերջին դէպքերից յետոյ: Ի միջի այլոց, նոր դպրոցական օրէնքը վերացնում է նաեւ կանանց ներգործական մասնակցութիւնը սկզբնական դպրոցների կօնորօլի մէջ, թէ՛ս երեսնամեայ փորձը ցոյց տուեց, թէ ինչ ահագին օգուտ կարող են տալ կանայք այդ ասպարիզում: Բացի իրլանդացիներից և ազատականներից նաեւ ունիօնիստներից շատերը տրամադրուած էին այդ «տէրաւերական բիլլի» դէմ, սակայն վերջիններս ենթարկուեցին Չեմբերլէնի հմայքին և յետ կայան իրանց մտադրութիւնից:

Չեմբերլէնը այժմ ահագին ժողովրդականութիւն ունի: Անգլիայում և՛ Հնորհիւ իր շատ որոշ, կտրուկ ուղղութեան և տաղանդին՝ ղեկավարող դեր է կատարում երկրի թէ՛ ներքին և թէ՛ արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Հարաւային Աֆրիկայում իր ստեղծած քաօսի հետ անմիջապէս անձամբ ծանօթանալու և գործերը կարգի դնելու համար Չեմբերլէնը ինքը մտադիր է այցելել այդ նոր գրաւած երկիրները:

Հոկտեմբերի 23-ին ներկայ լինելով հարաւաֆրիկական պատերազմի յաջող վախճանի առիթով կառուցած արձանի բացման (Լօնդօնում), երբ իրան, Չեմբերլէնին, ուղերձ մատուցին, նա, ի միջի այլոց, ասաց, Հարաւային Աֆրիկայի մասին հետեւեալը.

«Մենք ցանկանում ենք մոռանալ անցեալը և տեսնել մեր առաջ միմիայն ապագան: Եթէ մեզ կը հանդիպեն այդ ոգով, ինչի մէջ ես չեմ կասկածում, ես համոզուած եմ, որ թագաւորի նոր երկրներին Հարաւային Աֆրիկայում սպասում է մի այնպիսի ապագայ, որ չեն գուշակում ամենատաքաղուէս մարդարէներն անգամ»:

Ֆրանսիական պարլամենտի աշխանային նիստերը վերսկըսուեցին. բացի միաբանութիւնների փակած դպրոցների հարցից, կառավարութիւնը պէտք է սպասէր հարցապնդումներ նաև հանքերում աշխատող բանուորների ընդհանուր գործադուլի առիթով: Այդ բանուորները պահանջում են՝ ոչ աւելի քան ութ ժամեայ աշխատանք հանքանորերում, պահանջում են զառամեալ բանուորների համար կենսաթոշակ հիմնել, պահանջում են որոշել վարձի նուազական չափ, որից պակաս գործատէրները իրաւունք չունենան վճարել: Կառավարութեան հակառակորդները սպասում էին որ այդ հարցում Կոմբը կը յարուցանի իր դաշնակից սոցիալիստների դժգոհութիւնը, սակայն մինիստր-նախագահը յայտնեց որ «կառավարութիւնը կը գործ դնի իր ամբողջ ազդեցութիւնը, որպէս զի արագացնի լուծումը այն հարցերի, որոնք արդարօրէն յուզում են հանքերում աշխատող բանուորներին»:

Եւ Կոմբին յաջողուեց համոզել թէ բանուորներին և թէ գործատէրերին՝ վեճը յանձնելու միջնորդ դատարանի քննութեան:

Երրորդ հարցը որ պէտք է զբաղեցնի կառավարութիւնը այդ էմբերների փախուստն է: Զարմանալի է թւում թէ ինչպէս ամենագէտ ոստիկանութեան ձեռքից կարողացան անվտանգ դուրս պրծնել այդ խոշոր խարդախների ընտանիքը: Արդեօք կաշառքը չի թմրեցրել ֆրանսիական արգումների աշաւրջութիւնը...

Հարցը դեռ պարզուած չէ:

Մեր տեսութիւններին մէջ մի քանի անգամ խօսել ենք մակեդոնական հարցի մասին, մատնանիչ անելով այն անտարբերութիւնը, որով մեծ պետութիւններն են վերաբերում դէպի Բերլինի զաշնագրութեան որոշ յօդուածները: 61-րդ յօդուածը քննուեց մի քանի հարիւր հազար անմեղ զօհերի արիւնով: Այժմ Թիւրքիան ուզում է նոյն փորձը կատարել 23-րդ յօդուածի վերաբերութեամբ: Սակայն մակեդոնացիք մտադիր չեն թոյլ տալ որ ոչխարների պէս մորթոտեն իրանց, ապստամբութեան հսկողներ, 1902.

թեան գրողակը պարզուամ է և թիւրքիան ստիպուած է գործ ունենալ լաւ զինուած ու վարժուած խմբերի հետ, որոնց զեկավարում են զենեքալ Տօնչեպի և զնպապետ Եանկօպի նման հերոսներ։ Իսկ հարեան Բուլղարիան ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է որ չի կարող անտարբեր հանդիսատես լինել։ Մնում է որ եւրոպական հասարակական կարծիքը ստիպի իր կառավարութիւններին վերջապէս մի կողմ նետել մերկանտիլ հաշիւները և գործադրել միջազգային արգարադատութիւնը։ Ճանկալի է որ Անատոլ Լըբուա Բօլիէի հետեւեալ յօդուածը, որ լոյս է տեսել «Européen» թերթում, ձայն բարբառոյ յանապատի չը մնար, ինչպէս մնացել են 25 տարուայ ընթացքում գրած և արտասանուած շատ գեղեցիկ խօսքեր։ Ահա այդ յօդուածը, որի վերնագիրն է «նւրօպակաւ կօնֆերէնցիայի անհրաժեշտութիւնը Արեւելի գործերի նստաւ»։

«Իւրաքանչիւրը, ով կարող է կատարելապէս անաչառ վերաբերուել Բալկանեան թերակղզու վրայ տեղի ունեցած անցքերին եւ ներքին անկարգութիւններին թիւրքաց կայսրութեամ մէջ—ասում է հեղինակը—անկասկած չափազանց լուրջ կը համարէ դրութիւնը Արեւելում։ Եթէ արեւելեան ժողովուրդների տանջանքները, եթէ Մակեդոնիայի քրիստոնեաների կրած վիրաւորանքները և ճնշումները և հայ ժողովրդի աստիճանաբար քնջումը չեն կարող խախտել մեր եաստիրութիւնը, գոնէ զգուշութիւնը եւ նախատեսութիւնը պէտք է ստիպեն քաղաքական և պետական գործիչներին դուրս գալու իրանց անտարբերութիւնից, տեսնելով միշտ աճող յազմութիւնները Մակեդոնիայում և Հայաստանում։ Եւրոպայում, ինչպէս և Ասիայում, սուլթանը ճիգ է թափում կարգը վերականգնել սարսափով Կողոպուտը, բրնձութիւնը, սպանութիւնը մահմեդականների սովորական զէնքերն են դարձել Վարդարի և Ստրումայի հովիտներում, ինչպէս և Վանի լճի ափերի վրայ կամ Եփրատի ակունքներում։ Մակեդոնիայի քրիստոնեաները, մանաւանդ սլաւօնները, պարզ տեսնում են, որ նրանց սպանում է քնջում։ Բալց որովհետեւ գիւղերում գոնէ նրանց թիւը չատ է և մանաւանդ, որ նրանք կարող են աջակցութիւն գտնել իշխանութեան բուլղար եղբայրակիցների կողմից, ուստի նրանց վերջապէս զգուհորեց վիզը ծռել իրանց դահիճների առաջ։ Երիտասարդութեան լաւագոյն մասը թողեց գիւղերը և գնաց լեռները, միանալով զինաւորուած հրոսակախօսների հետ։ Եթէ ձմեռը չը վրայ հասնէր, կարող էր ընդհանուր ապստամբութիւն ծագել։ Մակեդոնիայի ներկայ դրութիւնը նման է Բօսնիայի և Հէրցեգովինայի դրութեան 1876

Թուին: Եթէ եւրոպական դիպլոմատիան չը կարողանայ դժբաղ-
դութեան առաջն առնել, Մակեդոնիայում նոյնը տեղի կունենայ,
ինչ որ Բոսնիայում: Գարնանը ապստամբութիւնը կը տարած-
ուի ամեն տեղ: Բուլղարական կառավարութիւնը, որպէս երբեմն
Սերբիան և Չերնօգորիան, կամայ հարկադրուած կը լինի աշ-
կարայ օգնել Մակեդոնիայի քրիստոնեաներին: Սերբիան չի
կամենայ յետ մնալ բուլղարական իշխանութիւնից: Ռուսաստանը
ևս, չը նայելով իր համաձայնութեանը Աւստրօ-Ունգարիայի
հետ և իր գծուարութիւններին և հոգսերին Հեռու Արևելքում,
չէ կարող, ի հարկէ, անտարբեր աչքով նայել իր ուղղափառ
եղբայրների կուռի և կորստեան վրայ: Այդպիսով, շնորհիւ դիպ-
լոմատիայի անհետատեսութեան կամ աւելի լաւ ասած՝ կառա-
վարութիւնների անտարբերութեան, եւրոպան կարող է ընկ-
նել մի նոր արևելեան պատերազմի մէջ, որը կարող է համաշ-
խարհային դառնալ: Թիւրքիայում կրակը երկար ժամանակ
մարած էր երևում, յետոյ հրդեհը միանգամից բռնկեց և սարսա-
փեցրեց այն քաղաքագէտներին, որոնք դեռ նախընթաց օրը
չէին հաւատում, որ զրութիւնը լուրջ է: Եթէ եւրոպան չէ
կամենում, որ իր հանգստութիւնը խախտուի ընդհանուր ապա-
տամբութեամբ օսմանեան նահանգներում, նա այժմ և եթ պէտք
է լսի գանգատներ այն տեղից: Միջամտութեան միակ եղանակը,
որը կարող կը լինէր որ և է հետևանքի համեմել, ի հարկէ,
եւրոպական պետութիւնների կօնֆէրէնցիան կը լինէր: Ժիշդ է,
պետութիւնները կարող են իլդըզ-Քեօշկի դիմել առաջադրու-
թիւններով, բայց փորձը արդէն համոզել է որ անհետևանք են
մնում այդ բոլոր բարեկամական առաջադրութիւնները, որոնց
Բ, Դուռը պատասխանում է խոստափող յայտադրելով կամ
Փանտաստիկական խոստումներով: Եւրոպան այդ շատ լաւ գիտէ,
և դա նրա լուծութեան և անգործունէութեան շարժառիթներից
մէկն է, զէմ յանդիման այն բարբարոսութիւնների, որոնք
ամօթով են ծածկում XX-րդ դարի սկիզբը: Հէնց իրան Թիւր-
քիայում խիստ շատ հարցեր կան, որոնք կարդարացնէին մի
այդպիսի կօնֆէրէնցիայի գումարումը: Բերլինի դաշնագրի
նշանաւոր յօդուածներից շատերը մեռած տառ են մնում, մի-
այն կօնֆէրէնցիան կարող կը լինէր, վերջապէս, ի կատար
ածել տալ դրանց: Գլխաւոր գծուարութիւնն այն է թէ պետ-
ութիւններից որը յանձն կ'առնէ այդպիսի առաջարկութեան
նախանձեռնութիւնը: Մենք կը ցանկայինք, որ յանձն առնէր
Ֆրանսիան: Դա կը լինէր մի դեր, արժանի նրա անցեալին, և
կատարելապէս կը համապատասխանէր նրա լաւագոյն աւան-

դուժբիւններին: Յանձն առնելով մի այդպիսի նախաձեռնութիւն, Ֆրանսիան իր ետեւից կը քաշէր և ուրիշ ազգերին. պաշտպանելով Եւրոպայի պատիւը արեւելեան ժողովուրդներին աչքում և ամբողջ աշխարհի առաջ:»

Տեսնենք որ պետութիւնը կը ստանձնի այդ վեհ գործի նախաձեռնութիւնը և ինչ դեր կը կատարի եւրոպական մասնուլը:

Լ. Ս.

28 Հոկտ.

Պ Օ Լ Ս Ի Թ Ե Ր Թ Ե Ր Ի Տ

Պարիզի հայոց եկեղեցիին հիմնարկութեան եւ օման հանդեսը, կիրակի, հոկտ. 5. Պարիզի եկեղեցիի հիմնարկութեան և օման հանդէսը կատարուեցաւ ձեռամբ Եւրոպայի առաջնորդ Տ. Գէորգ եպիսկոպոս Իւթիւճեանի և Հակոբակ քանի օրէ ի վեր տեղացող անձրեւին եւ ցուրտ օդին, այս առաւօտ օդը գեղեցիկ էր: Կանուխէն ցրուած հրաւիրագիրներուն համեմատ, ժամը 9^{1/2}ին բազմաթիւ երկսեռ ազգայինները գրեթէ ամբողջութեամբ լցուած էին նոր շինուելիք եկեղեցիին տեղը, ժան Կուսօն փողոց: Ներկայ էին նաեւ ֆրանսացիներ, ոստիկանութեան երկու պաշտօնեայ կը հսկէին բարեկարգութեան՝ որ սակայն ամէն կերպով կատարեալ էր արդէն: Որոշեալ ժամուն առաջնորդ սրբազանը եկաւ եւ անմիջապէս սկսաւ արարողութեան: Սահմանեալ սաղմոսերգութեանց միջոցին տ. Վառնյապուհ քահանայ հրամանաւ ն. սրբազանութեան, օծուելիք տասնըվեց խաչաքարերուն լուացումը կատարեց: Մարգարէական եւ Առաքելական գրոց ընթերցումէն յետոյ սրբազան առաջնորդը կարգաց Աւետարանը չիու եւ վէժ եւ ի վերայ այդք վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ: Յետոյ մնօնթափը կատարեց եւ Ս. Պետրոս առաքելային խաչ-քարէն սկսեալ տասերկու առաքելոց քարերը, Ս. Պողոսի, Ղուկասու, Գրիգոր Լուսաւորչի քարերը, ընդ ամէն թուով տասնըվեց՝ օծեց: Խաչ-քարերը այլ եւ այլ ազգայիններ բռնած էին սպիտակ մաքուր կտաւով. սրբազան առաջնորդը զանոնք կարգաւ օծելէ յետոյ՝ իւրաքանչիւրը իր կտաւին մէջ պատելով թաղեց իրենց սահմանեալ փորուածներուն մէջ. յետոյ խնկարկութիւնը կատարեց եւ շարունակելով մնացեալ արարողութիւնը, հրամայեց պատրաստ գործաւորներուն, որոնք օծեալ վէմերը պարփակող փորուածները գոցեցին չաղախով ու